

KULTURVÅRDSPLAN

– för gravplatser och gravvårdar inom Linköpings kyrkliga samfällighets förvaltningsområde

Syftet med kulturvårdsplanen är att så långt som möjligt försöka bevara delar av de tvåhundraåriga kulturarv som griftegårdarna i Linköping utgör.

De gravvårdar som bedöms som mycket värdefulla behandlas enligt följande:

Gravvårdar med värdefull inskription eller dekor bevaras om möjligt på sin ursprungliga plats.

Gravvårdar med icke värdefull inskription eller dekor bevaras om möjligt på sin ursprungliga plats men tillåtes omarbetas med ny inskription.

De gravvårdar som bedöms som värdefulla behandlas enligt följande:

Gravvårdar som är äldre än 1939 och är tidstypiska för 1800-talet och början av 1900-talet, återanvänds inom Gamla och Gamla S:t Lars på de centrala griftegårdarna samt på den gamla delen av Landeryds kyrkogård.

Gravvårdar som är rektangulära och av större storlek eller på annat sett tidstypiska för 1940-talet återanvänds inom Östra kv. 1.

Gravvårdar som är tidstypiska för 1950-talet återanvänds inom Nya Norra kv. 1.

Gravvårdar som är tidstypiska för 1960-talet återanvänds inom Södra kv. 2.

Gravvårdar som är tidstypiska för 1970-talet återanvänds inom Lilla Aska kv. A.

De gravanordningar som bedöms som övriga behandlas enligt följande:

Inget kulturhistoriskt skäl för bevarande finns men kan av miljöhänsyn säljas och återanvändas.

När görs bedömningen?

När gravrätten upphört, återtagits på grund av vanvård eller av gravrättsinnehavaren återlämnats och gravanordningen tillfallit upplåtaren, skall kyrkogårdsmyndigheten göra en bedömning av gravplatsens och gravanordningens kulturminnesvärde.

Vad är kulturhistoriskt värdefullt?

Det är viktigt att få ett rimligt tidsperspektiv på den löpande gravvårdskulturen. Med detta menas att man som förvaltare har svårt att rätt bedöma det som uppförts under den egna ansvarsperioden. Efter 30–50 år är förutsättningarna bättre att göra goda bedömningar och utan att göra någon direkt rangordning bör följande kriterier beaktas, hämtade ur Centrala Gravvårdskommitténs handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar:

1. Alla gravanordningar tillkomna före mitten av 1800-talet bör bevaras eftersom de är hantverksprodukter från tiden före den industriella serietillverkningen.
2. Gravanordningar från mitten av 1800-talet till funktionalismens genombrott på 1930-talet bör ägnas särskild uppmärksamhet eftersom det även under denna tid finns en hantverksliknande tradition.
3. Bevaransvärda är gravvårdar som
 - är unika
 - är representativa för sin tid – helst i grupsamverkan
 - ingår i en arkitektoniskt uppbyggd del av kyrkogården
4. Alla gjutjärnskors och smideskors, -staket och -kedjor bör skyddas eftersom de utgör en försvinnande liten rest av en unik konstruktionsperiod på kyrkogårdarna.
5. Alla sammanhängande gravplatser som omgärdas av gravramar samt i vissa fall ensamt liggande bör bevaras.
6. Gravvårdar av lokalt material eller med unikt hantverk/tillverkningssätt bör skyddas, till exempel:
 - kalkstensvårdar på Öland och Gotland
 - ekshäradskors i Värmland
 - täljstensvårdar i Jämtland
 - vårdar av porfyr i Älvdalen
 - vårdar av komstasten, labrador, kalksten, marmor, svart diabas i Skåne
 - skulpterade stenvårdar i Västergötland
 - vårdar av trä som dödsbrädor och kors
 - vårdar med ålderdomliga eller unika yrken och titlar
 - vårdar med unika konstverk, hantverk
 - vårdar med multikonst
 - vårdar med unika och rika inskrifter och/eller dekor
 - vårdar som är speciellt yrkesskickligt utförda

Bedömningskategorier

Mycket värdefull: utgör de gravanordningar som har kulturhistoriskt värde och verkligen ska bevaras när gravrätten upphör. De får inte återanvändas.

Värdefull: avser de gravvårdar som har kulturhistoriskt värde och som är värda att bevara med hänsyn till kulturmiljön på hela begravningsplatsen eller betydelsefulla för en avdelning eller tidsepok inom begravningsplatsen och som kan återanvändas, utan eller efter försiktig omarbetning.

Övriga: utgörs av gravvårdar som inte är av kulturhistoriskt värde. Det finns således inga skäl för bevarande eller återanvändning av gravvårdarna. De kan bortföras men av miljöhänsyn eller andra skäl kan de återanvändas.

Handlingsplan för Linköpings centrala griftegårdar, Lilla Aska griftegård och Landeryds kyrkogård

Kulturhistoriskt mycket värdefulla gravvårdar

Till denna kategori hör utan tvekan alla gravvårdar från medeltiden fram till 1800-talets mitt. Senare tillkomna gravvårdar kan ingå om det kulturhistoriska värdet är bundet till exempelvis en person av historisk betydelse, ett sällsynt eller historiskt yrke samt skildrar en händelse eller är en sentens. Även gravvård som är gjord av mycket unikt material kan ingå i denna kategori utifrån de punkter som tagits upp under "Vad är kulturhistoriskt värdefullt?". För dessa gäller begravningslagens huvudregel enligt 7 kap. 37 § att de om möjligt skall lämnas kvar på platsen och bevaras utan ingrepp. I några fall kan man återanvända de gamla gravplatserna med de kulturhistoriskt värdefulla gravordningarna kvar på plats. Innan detta sker bör dock den yta som gravvården står på exkluderas från gravplatsytan. Markytan där en mycket värdefull gravvård är belägen, bör avskiljas och inte ingå i den återupplåtta gravplatsen. Denna uppdelning av den ursprungliga gravplatsen bör göras både i gravboken och på gravkartan.

Kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar

Kännetecknande för värdefulla gravvårdar är att

- de har stor betydelse för helhetsmiljön
- de är tillverkade av material och med utformning som kan omarbetas utan att deras kulturhistoriska kvalitet minskas eller förvanskas
- de är konsthistoriskt eller stilhistoriskt värdefulla
- de är tidstypiska i dekorutförandet
- de är hantverksmässigt eller tekniskt värdefulla

Till kategorin värdefulla gravvårdar räknas i många fall gravvårdar som skulle kunna bedömas vara mycket värdefulla gravvårdar men det finns så många med ett likartat utförande att det inte kan motiveras att alla bevaras som mycket värdefulla gravvårdar.

Värdefulla gravvårdar, som är bevaransvärda utifrån ovan angivna kännetecken med hänsyn till kulturmiljön på hela begravningsplatsen eller betydelsefulla för en avdelning, kan bevaras och återanvändas på sin plats. I en del fall kan det vara motiverat att de flyttas till en annan plats på begravningsplatsen med gravvårdar från samma tidsperiod för att återanvändas. Vid upplåtelse av gravrätt belägen inom något av kulturvårdskvarteren tillhandahåller huvudmannen tidstypiska gravvårdar för uthyrning och vid återupplåtelse av gravplats på vilken det finns värdefull gravvård kan huvudmannen välja att behålla gravvården på platsen. I båda fallen tecknas avtal med den nye gravrättsinnehavaren om att få hyra/-disponera gravstenen. I samband med detta regleras också om gravvården får omarbetas helt fritt eller om det ska finnas restriktioner med hänsyn till god gravkultur. Detta avtal skall utgöra en bilaga till gravbrevet.

Vid omarbetning av gravvårdarna är det viktigt att beakta de förutsättningar som ges med anledning av gravvårdens tillverkningsmaterial, dess befintliga form och dekor m.m.

Övriga gravvårdar

Till skillnad från gravvårdar som har kulturhistoriskt värde finns det inga särskilda skäl för att huvudmannen i egen regi ska arbeta med återanvändning av övriga gravvårdar. Återanvändningen kan då motiveras med en "kretsloppstänkande".

Gravvårdar som inte har kunnat återanvändas på ett acceptabelt sätt ska grävas ner på någon del av kyrkogården som inte ska användas som gravmark.